

Jean Hessel - språkvårdare

Sedan år 2000 har jiddisch ställning som nationellt minoritetsspråk i Sverige och åtnjuter därför skydd från svenska staten. En del av detta skydd består i att Språkrådet har utsett en språkvårdare för jiddisch. Och inte utan stolthet kan "Det Senaste" meddela att Jean Hessel, sekreterare i föreningen Jiddischkultur i Göteborg, kommer att tillträda posten i mitten av september. "Det Senaste" hade en pratstund med honom kort innan han skulle tillträda.

DS: Vad innebär det att vara språkvårdare för jiddisch? Har du en aning om vad Du kommer att göra?

JH: Det finns en del specialproblem, när det gäller jiddisch, exempelvis hur man skall translitterera. Men, det svåraste är väl, hur man skall få människor att tala jiddisch. Staten kan ju inte tvinga människor att tala jiddisch men det kan kanske hjälpa människor att göra det. Och en av mina uppgifter är att försöka lista ut, hur man skall göra det.

DS: En annan fråga, som du säkert hört tidigare: Varför skall man studera jiddisch nu, när nästan ingen talar jiddisch längre?

JH: Svaret på den frågan är: Det är just därför man skall göra det. Jiddisch förmedlar kunskaper sedan nästan 1000 år. Där finns ett enormt kunskapsmaterial, litteratur och kollektivt samlat vetande. Det är väl en plikt för oss som är intresserade att kunna ta till oss detta.

DS: Ja, men det finns ju starka, judiska krafter som menar, att man i n t e skall syssla jiddisch!

JH: Jag tror, att det är en gammal konflikt mellan hebreism och jiddischism som egentligen är avblåst. Dagens jiddischism är inte så politiskt präglad som den var i början av 1900-talet. I dagens Israel finns inte konflikten, eftersom hebreiskan är en naturlig del av livet där och få är negativt inställda till jiddisch, eftersom så få kan tala det idag. Som en följd av den där konflikten blev det här hemma en jargong, att man skulle se ner på jiddisch, att betrakta det som något dåligt. Den jargongen lever kvar. Det är trist och skadligt!

DS: Finns det någon levande jiddischkultur i Sverige idag?

JH: Det är svårt att säga om man inte räknar in sång och musik, men där behöver man ju inte kunna förstå språket; det är ju mer språkets ljud man njuter av. Jiddischkulturen existerar, där människor träffas, äter god mat, talar jiddisch och kanske läser en tidning eller tittar på en film tillsammans. Det finns små, små öar...

DS: När du träffar på jiddisch i diverse tidningar, eller snarare brottstycken av jiddisch... Vilken kvalitet har det?

JH: Oftast när jag träffar på jiddisch, så finner jag det nästan vara någon form av fetischism. Så illa är det!

DS: Nu till något helt annat! Hur kom det sig att Du, en ickejudisk pojke uppe i Östersund, långt från en judisk kontext, kom att bli intresserad av jiddisch? Varför inte lika gärna fornkyrkoslaviska?

JH: Jag visste inte ens att det fanns judar! Östersund är ju en håla i Norrland. Men jag läste Singers böcker... och det är nästan kitschigt att läsa honom i översättningar, så dåliga som de är... och så lyssnade vi en del på klezmermusik hemma. Men, det hade ju inte med språket att göra. Det var först när jag förstod, att jiddisch var ett intressant språk - ibland hörde man ett och annat jiddischord på film och då slog det an en sträng inom mig. Så jag blev intresserad, köpte en kursbok på postorder och lärde mig den utantill. Sedan läste jag "טביה דער מילכיקער" (Tevje der milkhiker) och översatte den med hjälp av en gammal ordbok jag fått tag i. Översättningen var inte bra, men jag lärde mig en massa ord på det viset. Sedan var det bara att börja prata. Men, jag hade ju ingen att prata med, så jag började läsa judaistik vid Lunds universitet.

DS: Tycker Du den judiska minoriteten i Sverige tar ansvar för jiddisch, så som man gör i andra länder, exempelvis Polen?

JH: Problemet är att de judiska församlingarna försvagats och man på något sätt inte har tänkt på det där med jiddisch. Det har lett till att man på något sätt schabblat bort språket. Men, det finns orsaker till sakernas tillstånd även utanför den judiska sfären. Vi har ett enhetssamhälle, där allting skall vara likadant och där det inte är lätt att tala ett språk som är så annorlunda.

DS: Du har i år varit med i några översättningsprojekt alltifrån spökhistorier till Strindbergs "Ett drömspel". Hur är det att översätta nationalmonumentet Strindberg?

JH: Det är ju intressant att man överhuvudtaget trycker saker på jiddisch, men jag kan inte föstå varför man just skall översätta en antisemit till det språket. Men, "Drömspelet" har också översatts till de andra minoritetsspråken. Men, det är som man ville säga till samerna, judarna o.s.v.: "Ni har ju trots allt ingen litteratur. Se här, här har ni något att bita i. Här får ni riktigt god, svensk litteratur så ni kan lära er någonting."

DS: Hur säger man Fagervik och Skamsund?

JH: שינבוכטע און שאנדפלאזשע (Sheynbukhte un Shandplazhe).

I "Det Senaste", nr 2013-05 fanns också en intervju med Jean Hessel.